

מבט על, גיליון 588, 11 באוגוסט 2014

האם הולכים להתשה מול חמאס?

אודי זקל

בסוף השבוע הראשון של אוגוסט 2014 התברר פעם נוספת שחמאס חושב, כי אין לו מה להפסיד והוא מוכן לחזור לעימות, על מנת לכפות על מצרים וישראל לספק לו הישג משמעותי – הסרת המצור על עזה, פתיחת המעברים והקמת נמל ימי. חמאס היה מוכן מתחילת העימות לקיים משא ומתן להסדרה תחת אש בהבינו, כי אין לו קלפים להציע בשולחן המשא ומתן, אלא רק 'יכולת היזק', קרי, לגרום נזק לכל הצדדים המעורבים, ובעיקר לישראל.

אופן התנהלות המשא ומתן בקהיר, בחסות מצרית ובתיווך מנגנון המודיעין הכללי, המחישה לחמאס את עומק בידודו. עליו להתמודד עם מצרים וישראל, השולטות על 'השערים' לעזה, כששתיהן אינן מוכנות להעניק לו כל דימוי של הצלחה אשר יביא לשיקום מעמדו ולביסוס שלטונו ברצועה. בנוסף, חמאס משתתף במשלחת הפלסטינית בראשות הרשות הפלסטינית שבהנהגת מחמוד עבאס, מולה הוא מתמודד על ההגמוניה ועל השליטה במחנה הפלסטיני. חמאס מתוסכל מהעובדה, כי למצרים ולישראל עמדה נחרצת ולפיה כל פתרון לעזה מחייב את שילוב הרשות, אם בנוכחות במעברים לרצועה, אם בפריסת כוחות הביטחון של עבאס לאורך הגבול בין הרצועה למצרים ואם בסימון הרשות ככתובת האחראית לתהליך שיקום הרצועה. בנוסף לכל אלו, גם העולם הערבי אינו מושיט יד לחמאס: שתי הפטרונות שלו – קטאר וטורקיה – הודרו לחלוטין מהמשא ומתן. מה נותר לחמאס? לנהל משא ומתן תחת אש ובכך להמשיך ולהפעיל לחץ להשגת התמורות האסטרטגיות, להן הוא כל כך זקוק.

יש המחפשים את המהלך הצבאי שיביא את חמאס לרדת על ברכיו ולהסכים לתנאים שמצרים מציבה כדי להגיע להפסקת האש. לישראל יש עד כה שורה של הישגים במבצע 'צוק איתן' – הרס תשתיות הטרור ברצועה, בדגש על תשתיות ייצור אמצעי לחימה, אתרי אחסנה, מפקדות ובתי פעילי טרור; מעל ל-600 פעילי חמאס נהרגו; ממלאי הרקטות נותר שלישי בלבד; נהרסו שלושים ושתיים מנהרות התקפיות; 'כיפת ברזל' סיפקה הגנה אקטיבית יעילה לתושבי מדינת ישראל; העורף האזרחי הפגין חוסן; נזק כלכלי מזערי לישראל; התבססה הברית האסטרטגית בין ישראל למשטר א-סיסי במצרים; העולם הערבי גילה הבנה כלפי ישראל בשעה שהכתה את חמאס בעזה.

מנגד, למבצע יש גם כמה השלכות שליליות על ישראל – חמאס שרד את המערכה וככזה – יצא מחוזק; חמאס לא איבד את הרצון, המוטיבציה והיכולת להמשיך בשיגור רקטות ובירי פגזי מרגמה לעורף הישראלי; לא נפגעה ההנהגה הצבאית של חמאס והיא אינה מורתעת; הושחרה תדמיתה הבינלאומית של ישראל בשל מאות הרוגים בלתי מעורבים ונזק אגבי של הרס רב באזורים עירוניים ברצועה; תושבי עוטף עזה מסרבים לשוב לבתיהם. לסיכום, 'ההתנגדות' חיה ונושמת ומובלת על ידי חמאס.

אין זה נכון לאמוד רק את מאזן ההישגים והכישלונות הצבאיים במטרה לבחון את תוצאות המבצע; יש לבחון גם האם בעקבות המבצע התפתחו הזדמנויות מדיניות לעצב מציאות חדשה, המשרתת את האינטרסים של ישראל ברצועת עזה ומעבר לכך. ללא הצבת יעדים מדיניים למבצע, יהיה קשה להעריך את השלכותיו. ישראל נמנעה מלהציב יעדים מדיניים והדגישה יעדים צבאיים: 'שקט תמורת שקט' ומניעת כל הישג לחמאס, החלשתו, ריסונו והרתעתו. ניתן לשער, כי היעדים הבאים מבטאים את מדיניותה הנוכחית של ממשלת ישראל:

א. הסדרה יציבה לאורך זמן שתביא לרגיעה ביטחונית ממושכת, להשקעה בתשתית ובפרויקטים כלכליים ברצועה, לשגשוג כלכלי לאוכלוסיית עזה, לחיזוק הגורמים המרסנים ולהפסד ניכר אם יופרו השקט והיציבות.

- ב. החזרת הרשות הפלסטינית בראשות מחמוד עבאס לרצועת עזה. הענקת תפקיד מרכזי לרשות בהפעלת המעברים בין הרצועה למצרים ולישראל ובסימונה כגורם האחראי לפרויקט שיקום הרצועה. יעד זה מהווה שינוי אסטרטגי בתפישת ממשלת ישראל את הרשות.
- ג. החלשת חמאס ושלילת כוחו לגרום להסלמה בכול עת שיחפוץ. במסגרת זאת, עיגון עקרון פירוז הרצועה מנשק התקפי, מחויבות בינלאומית ואזורית למניעת התעצמות חמאס, כולל הקמת מנגנון יישום בינלאומי לפיקוח על חומרים שנכנסים לרצועה.
- ד. הסרת נטל האחריות מישראל לאוכלוסיית הרצועה ולמצב ההומניטרי השורר בה.
- ה. כינון שיתוף פעולה אזורי בהשתתפות מצרים, ישראל, ירדן, סעודיה ואיחוד האמירויות, עם מטרות ואינטרסים רחבים, מעבר לעיצובה ולבנייתה מחדש של רצועת עזה, כמו בלימת ההתפשטות וההתעצמות של גורמים אסלאמיסטיים ג'האדיסטיים על פני המזרח התיכון.

חמאס מהווה את החסם המרכזי לקידום יעדים אלו, הוא חייב למצוא דרך להסביר לתושבי עזה את המציאות הכואבת של מוות והרס נרחב שהרקטות והמנהרות שלו זרעו וכן לפצותם. כל עוד חמאס לא יציג בפני אוכלוסיית עזה הישג מוחשי בהסרת המצור הכלכלי על הרצועה, הוא ידבק ב'התנגדות' ובלחימה כשתחושה של חוסר ברירה מניעה אותו. לפיכך, אנו במעגל ללא מוצא. בשולחן המשא ומתן – מצרים וישראל אינן מוכנות להעניק לחמאס כל הישג בגין הטרור; הן חותרות להחלשתו, לנטרולו ופועלות לבניית התנאים להחלפתו ברשות הפלסטינית.

אם חמאס יתמיד במדיניות של חזרה לשיגורים ולירי לעבר ישראל, כל עוד לא ישיג את יעדיו במשא ומתן, עולות שלוש חלופות פעולה לישראל:

- א. **השלמה עם חמאס ככתובת האחריות ברצועה** והענקת תמורות לחמאס בהקלות משמעותיות בהסרת המצור הכלכלי, שיעניקו לו דימוי של ניצחון ויבססו את שלטונו ברצועה. אופציה זו מנציחה את תפישת סבבי העימות ובכל פעם שחמאס ירגיש מוחלש או מאוים הוא יפעיל את 'כוח ההיזק' שלו – הטרור.
- ב. **מיטוט חמאס** באמצעות מהלך התקפי של כיבוש הרצועה, פירוק תשתיות הטרור ופירוז הרצועה מנשק התקפי. לחלופה זו השלכות שליליות בכול הקשור להימשכות המערכה, במספר נפגעים לכוחותינו, במספר נפגעים בקרב האוכלוסייה האזרחית ברצועה, בהרס נרחב, בפגיעה במעמדה הבינלאומי של ישראל, ובחוסר וודאות למי תועבר השליטה ברצועה עם תום המהלך ההתקפי.
- ג. **מלחמת התשה** בעקבות המשך הירי והשיגורים מהרצועה, גילוי נחישות ואורח רוח מצד ישראל ואמונה, כי בכוחה להתיש את חמאס, להחלישו ולהביא לתהליך של קריסה פנימית של שלטונו. ובמקביל – כינון קואליציה אזורית ובינלאומית להחזרת הרשות הפלסטינית לרצועה.

כפי שמתנהלים התהליכים עד כה ואם ממשלת ישראל תדבק במדיניותה להחלשת החמאס – האופציה היותר רלוונטית היא ההתשה. התשה אינה נשקו של הצד החלש בלבד, שכן ישראל יכולה לנקוט בה, לאור העדיפות במשאבים, המענה ההגנתי המספק, היכולת להתיש את חמאס, ללא היענות לתביעותיו, ללא הקלות במעברים ואף להחמרה בהכנסת סחורות ובאספקת אנרגיה לרצועה. כל זאת, בתאום הדוק עם מצרים ואם אפשר – גם עם הרשות. בדרך זו חמאס עשוי להבין, כי עדיף לו להיענות לתנאי מצרים להפסקת אש ולשילוב הרשות ברצועה.

בכל דרך מומלץ שישראל תציג גישה המטיבה עם אוכלוסיית עזה, בדמות הקלות ביבוא וייצוא סחורות אל הרצועה וממנה ותמיכה בפרויקטים כלכליים ותשתיתיים, ובלבד שהרשות תקבל אחריות למעברים ולשיקום הרצועה ויופעל מנגנון למניעת התעצמות החמאס. לדוגמה, הסכמה להקמת נמל ימי שיופעל על ידי הרשות והקהילה הבינלאומית. ישראל הסכימה בעבר להקמת נמל ימי בעזה, במסגרת הסכם הביניים והדיונים על הסדר הקבע, בתנאי שיופעל מנגנון בידוק ביטחוני אפקטיבי, שיימנע הברחת אמצעי לחימה דרך הנמל לרצועת עזה. גם בתהליך ההתנתקות מעזה (אוגוסט 2005) הסכימה ישראל לדון בהקמת נמל, עם סידורי ביטחון הולמים (נמל בידוק ביטחוני בלרנקה או באל-עריש, והעברת הסחורות לאחר בידוק בספינות קלות ומאובטחות לרציף ימי סמוך לעזה). נמל ימי בעזה מעניק יתרונות לישראל בהסרת האחריות למצב הכלכלי וההומניטרי ברצועה, הנמל יסייע להתפתחות הכלכלית ואם הצד הפלסטיני יפר את ההתחייבויות, תעמוד לישראל הזכות להטיל סגר ימי ולהשבית את הנמל. הענקת תמורות מסוג זה לרשות תחליש את חמאס ותמחיש טוב יותר לאוכלוסיית עזה את המחיר הכבד שהיא משלמת בגין המשך הטרור מצד חמאס.